

Zilte zone biedt de waddenkust veel kansen

De Friese waddenkust moet een zilte zone worden. Een zone van zilte landbouw, levendige dorpen, een bloeiende culturele sector en zilte natuur. Dat staat in de visie *Zilte Vitaliteit* van It Fryske Gea die de organisatie heeft gepresenteerd.

Achtergrond

Om een vitale kuststreek te realiseren moet er worden samengewerkt met agrariërs, bewoners, bedrijven, waterschapsmensen, wetenschappers, organisaties en andere betrokkenen. De regio staat de komende jaren voor zware opgaven die om oplossingen vragen. Denk aan het versterken van zeedijken, een veiligheidsopgave waar Wetterskip Fryslân en Rijkswaterstaat voor staan. Denk ook aan de verzilting van het binnenland, het versterken van de economie, het terugdringen van werkloosheid, de krimp van dorpen en een tekort aan natuur.

De brede zilte zones van vroeger bestaan niet meer. Dijken en sluisen trekken scherpe grenzen tussen zout en zoet, zonder tussenliggende zilte zone. In zilt kunnen bijzondere planten en dieren leven. Denk aan kluten, slijkgarnalen, wormen, paling en bot. Door het grotendeels verdwijnen van de zone staan nagenoeg al deze soorten onder druk. Zilt is voor talloze planten en dieren van levensbelang. Vissen gebruiken de zone voor de trek, vogels vinden er rust en voedsel. In zilt groeien ook zeldzame planten.

It Fryske Gea beheert ruim vijfduizend hectare natuur langs de Friese waddenkust. Tussen Zwarte Haan en Holwerd ligt buitendijks een uitgestrekt natuurgebied, Noard-Fryslân Bûtendyks. 's Winters strijken er meer dan honderd-duizend ganzen neer. Drie kilometer meet het breedste punt van de zeedijk tot de kust.

Functies

Volgens directeur Henk de Vries is de natuur bij een zilte zone gebaat, „Maar dat geldt ook voor andere functies. Landbouw en zilt kunnen prima samengaan, zo laat het Zilt Proefbedrijf Texel zien. Met het telen op zilt kan Noord-Fryslân voorop lopen. In de hele wereld worden zilte gebieden onvoldoende ingezet voor de landbouw.“

Een zilte kuststrook biedt kansen voor meer functies, stelt De Vries, zoals waterberging en toerisme. Toonbeeld van een geslaagd partnerschap is volgens hem het project Fan Swiet nei Sâlt, de nieuwe zoet-zout overgang in Noard-Fryslân Bûtendyks. „In de zeedijk bouw het waterschap een nieuw gemeentelijk, Vijfhuizen. Het project slaat twee vliegen in één klap: de lozingscapaciteit van de Friese boezem neemt toe en buitendijks wordt een geleidelijke overgang gecreëerd tussen het zoete en het zoute water.“

Inspirerend vindt De Vries de vismigrierivier in de Afsluitdijk. Het project lift mee met de renovatie van de dijk. „Met beroepsvissers zorgen we dat vissen van de Waddenzee naar het IJsselmeer kunnen trekken, en andersom. Interessant is ook het initiatief om baggerslib uit de haven van Harlingen niet meer op zee te lozen, maar oostelijk langs de kust. Door het slib kan er een kwelder ont-

staan. Meerdere functies komen dan samen: het slibprobleem, de kustbescherming, zilte natuur en een mooi landschap.“

Zeewering

Zilte kwelders maken de kust klimaatbestendig. Ze groeien mee met de zeespiegelstijging, omdat elke keer tijdens een overstroming een dunne laag slib achterblijft. Vanwege deze functie staan ze bekend als klimaatbuffer, een natuurgebied dat de gevolgen van klimaatverandering beperkt. Kwelders remmen ook de golven die naar de dijk rollen.

In de buurt van Koehoal, bij Tzummarum, zullen de huidige kwelders wellicht uitbreiden. In 2016 start het project slibmotor Koehoal. Havenslib uit Harlingen wordt verspreid op een locatie in de Waddenzee. Vanaf daar doet de natuurlijke stroming het werk. Het project staat onder leiding van de Stichting Ecoshape, de gemeente Harlingen en It Fryske Gea.

Tussen de Eemshaven en Delfzijl wordt geëxperimenteerd met een nieuw dijkconcept, de 'dubbele dijk'. De zeedijk aldaar voldoet niet meer aan de veiligheidsnorm. Bij het nieuwe concept wordt achter de zeedijk een tweede dijk aangelegd. Hierdoor ontstaat een kustzone met een 'dubbele kering'. Tussen de dijken komt een gebied waar deels dertig hectare wordt ingericht voor zilte landbouw. In een ander deel kan slib bezinken en rijpen.

Visserij

Dijken, sluisen en gemalen sluiten het binnenland nagenoeg hermetisch af. Trekvissen zijn de dupe. Hun binnenlandse paaigronden zijn onbereikbaar. Mede hierdoor neemt de visstand af en zien sport- en beroepsvissers hun vangsten teruglopen.

Zilte natuur inspireert. Kunst laat mensen beseffen hoe bijzonder zilte natuur is

Een groot aantal vissoorten, zoals driedoornige stekelbaars en aal, is er slecht aan toe. Andere vissen, zoals steur, elft en houting, zijn zelfs helemaal uit de Nederlandse kustwateren verdwenen. De afnemende visstand vraagt om maatregelen. Er wordt al veel geïnvesteerd in het toegankelijk maken van waterwegen. Langs de Friese kust liggen nieuwe vispassages, zoals bij Roptazijl en Zwarte Haan. De passages maken het voor vissen eenvoudiger om van zout naar zoet te trekken. Sommige dijken kunnen gedeeltelijk worden geopend, zoals met het project Fan Swiet nei Sâlt, uiteraard zonder dat de veiligheid in gevaar komt.

De vismigrierivier gaat de

Een dijk langs de waddenkust met een zilt achterland. Dergelijke gebieden kunnen veel betekenen voor de natuur en mens. Foto: ANP

Waddenzee en IJsselmeer weer met elkaar verbinden, zodat trekvissen hun paai- en leefgebieden kunnen bereiken. Bij Kornwerderzand wordt hiervoor een slingerende rivier aangelegd. De rivier realiseert kunstmatig een geleidelijke overgang tussen de Waddenzee en het IJsselmeer. Het zilte water trekt vissoorten aan als fint, paling, spiering, rivierprik en brakwatergondel, de slijkige oevers zijn in trek bij steltlopers, de rietlanden bieden broedgelegenheden aan moerasvogels zoals de waterwal en de roerdomp. Niet alleen de natuur, ook recreanten, horecaondernemers en vissers hebben er profijt van. Met de vismigrierivier kan de locatie uitgroeien tot een grote publiekstrekker.

Wetterskip Fryslân wil nabij Hallum in de zeedijk een nieuw gemeentelijk gebied bouwen. Het gemeentelijk gebied is de afvoercapaciteit van de Friese boezem, het zorgt voor een geleidelijke overgang tussen zoet en zout, en het biedt een doorgang voor trekvissen. De zilte zone komt buitendijks te liggen, in het natuurgebied Noard-Fryslân Bûtendyks van It Fryske Gea. Bij dit project Fan Swiet nei Sâlt profiteren vissen, wadvogels en kwelderplanten.

Roptazijl vormt een van de beste intreklocaties voor trekvissen langs de Friese kust. Driedoornige stekelbaars en glasaal zoeken in het voorjaar in gigantische aantallen de plek op om naar het zoete binnenwater te zwemmen. Het gemeentelijk Roptazijl wordt gerenoveerd en visvriendelijker gemaakt.

Leefbaarheid

De kuststreek kampt met serieuze problemen. Zo krimpt de bevolking, neemt de werkgelegenheid af en zit de woningmarkt op slot. De streek vergrijsst. Jongeren met potentie trekken naar de steden.

Zilt kan de streek verrijken. Van zilt profiteren niet alleen planten en vogels, ook mensen hebben er profijt van. Omwonenden maken er een wandeling, toeristen zoeken de natuur op en (recreatie)ondernemers krijgen meer klandizie. Campings, bed & brochjes, restaurants: allemaal hebben ze er baat bij. Dat zilte natuur mensen aantrekt, bewijst Noard-Fryslân Bûtendyks. De natuur is er in trek. Wandelaars, natuurliefhebbers, vogelaars, rustzoekers, kunstenaars: allemaal weten ze het gebied te vinden en te waarderen. Voor massatoerisme

Een zilte omgeving is voor talloze planten en dieren van levensbelang

leent de Friese kust zich niet.

Holwerd verpaupert. Om het een economische boost te geven, kwamen vier bewoners met het plan om het dorp weer te verbinden met de Waddenzee. De bewoners willen de dijk doorsteken, zodat het gebied erachter een kwelder wordt. Een zilte zone bij uitstek. Het oude terpdorp komt zo aan zee te liggen.

Het spelmeer dat ontstaat zorgt ervoor dat de vaargeul naar Ameland minder snel dichtslibt. Vaarrecreanten kunnen vanuit Fryslân naar de Waddenzee varen. Het plan krijgt veel bijval. Gemeente, rijks-overheid, waterschap en provincie omarmen het.

Landbouw

Een brede strook langs de Friese kust verzilt. De verzilting stuit bij veel boeren op verstand. In plaats van schade tegen te gaan, brengt het waterschap zoet IJsselmeerwater naar de zilte sloten. In plaats van de strijd met zout aan te gaan, kunnen boeren het ook omarmen. Zilt en landbouw vormen geen tegenstelling. Ze kunnen hand in hand gaan. Nieuwe inzichten wijzen uit dat zilt minder schadelijk is dan wordt aangenomen.

Nu al maken kustboeren dankbaar gebruik van zilt. Pootaardappelen doen het bijvoorbeeld goed aan zee, omdat ziekteverspreidende insecten de zilte zeewind mijden. Ook veehouders profileren van zilt. Op buitendijkse kwelders lopen regelmatig rond de tienduizend koeien, schapen en paarden.

De Friese kust kan met innovatieve zilte landbouw wereldwijd voorop lopen. Met de groei van de wereldbevolking neemt het voedsel vraagstuk toe. Grote arealen landbouwgrond blijven nu onbenut, vanwege de zilte omstandigheden. De Friese kust leent zich uitstekend voor experimenten met zilte teelten. Dat kunnen tomaten, pootaardappelen of zeekeel zijn, maar ook in zeewater geteelde producten,

zoals schelpdieren en zeewier.

Dat waddenproducten in de smaak vallen, bewijst het streekkeurmerk Waddengoud. Nu al bevat het assortiment talloze zilte teelten, zoals zeekeel, cranberry's en duindoorn. Er zijn ook producten gemaakt van zeeaster en zeekeel.

Kunst en cultuur

Zilte natuur inspireert. Schilders, schrijvers, theatermakers, beeldende kunstenaars, culturele instellingen: kunstenaars kunnen het zilte landschap op een creatieve wijze zichtbaar maken. Ze brengen het verhaal van Zilte Vitaliteit tot leven door het te verwoorden, te vertellen en te verbeelden. Kunst laat mensen beseffen hoe bijzonder zilte natuur is. Het maakt de Friese waddenkust interessanter en het biedt een ingang om mensen zich meer verbonden te laten voelen met de streek.

De Friese waddenkust zit vol verhalen. Historische verhalen, natuurverhalen, verhalen over het landschap en verhalen over mensen. De terpen, de Slachtedyk en vele andere sporen in het landschap vertellen het verhaal van de omgang met de zee. Het uitdragen van die verhalen is van belang. Lieder, theaterstukken en boeken versterken de culturele identiteit. Aandacht voor kunst en cultuur betaalt zich terug. Het imago van de streek verbetert, het trekt bedrijven en toeristen aan en de regionale economie groeit.

Sense of Place is een cultuurprogramma dat mensen anders naar het kustlandschap laat kijken. In de komende jaren komen over de hele lengte van de waddenkust kunstwerken en *landart*-projecten te staan. Objecten die zijn ontwikkeld door Oerol in opdracht van Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018. Denk aan *De Zeven Streken*, *Camera Batavia*, *Hee – een gat in de dijk* en de *Mondriaankwelder*. Ook zal er theater, poëzie en muziek zijn op speciale plekken. Het doel is het lokale bewustzijn over de eigenheid van het landschap te vergroten. En om nieuwe toeristen te trekken, liefhebbers van natuur en cultuur aan de randen van Werelderfgoed Waddenzee.

• Dit artikel is een bewerking van de visie van It Fryske Gea over de verzilting van de kuststrook langs de Waddenzee